

ኢፌዴሪ ስሞቹን ፍለጋ

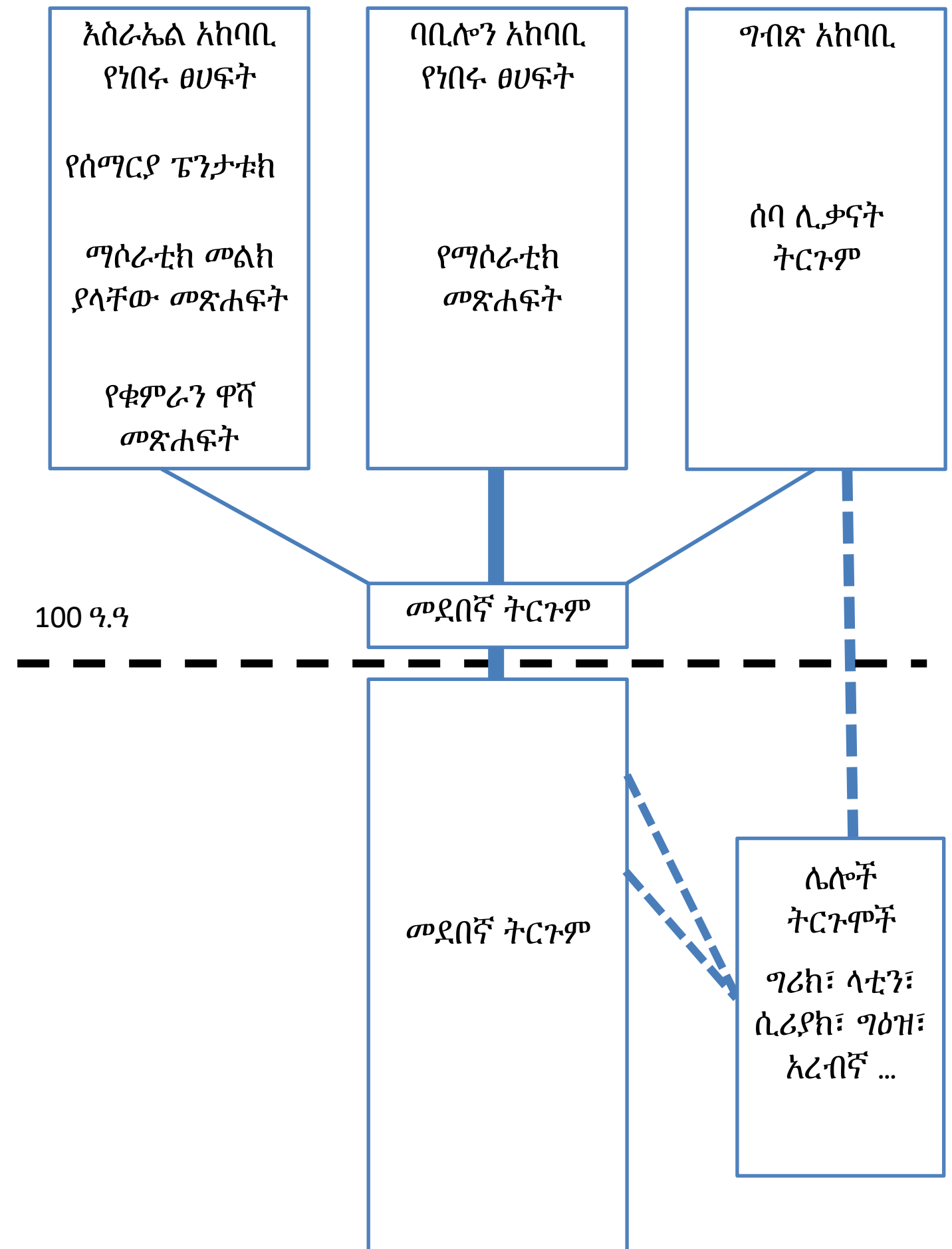
በሰዊ ኪዳን

(Determining Original Reading OT)

□ የቅጂ ሰንሰለት

(Textual tradition / text chain)

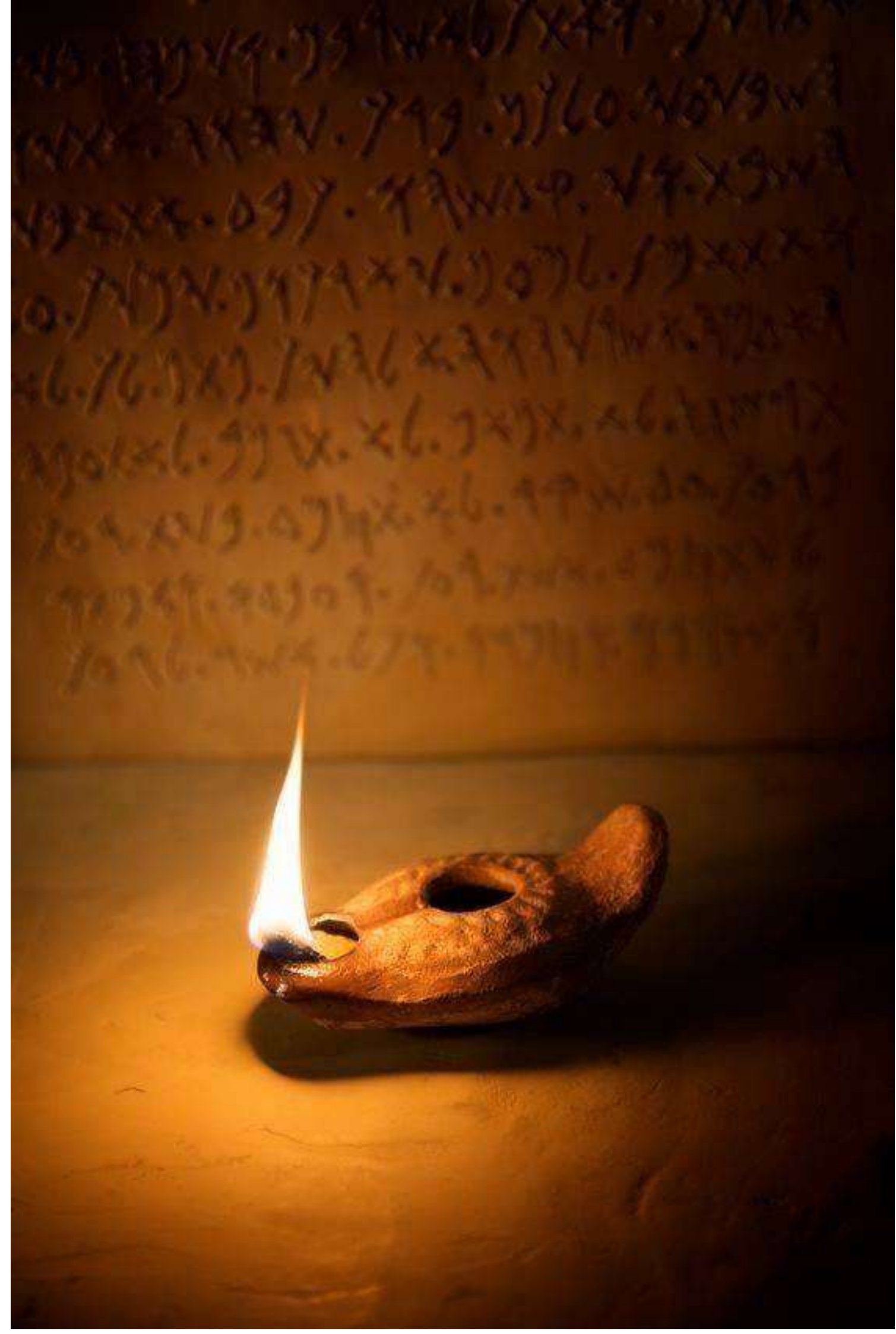
- እስከ ባቢሎን ምርኮ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት በጥንታዊ ዕብራይስጥና በዕብራይስጥ ቋንቋ በሌዋዊያን እየተፃፈ በቤተ መቅደስ ይቀመጥ ነበረ።
- ከባቢሎን ምርኮ በኋላ በሌዋዊያንና በፀሀፍት ማህበር እየተፃፈ በቤተ መቅደስ፣ በሙኩራብ እና በአይሁድ መምራህን ዘንድ መቀመጥ ቀጠለ።
- ከአሶር የተመለሱ፣ ከነዓን አካባቢ የተቀመጡ፣ በባቢሎን የተቀመጡና በግብጽ የነበሩ አይሁድ የየራሳቸውን ቅጂዎች ማባዛት፣ ማስቀመጥ ቀጠሉ።
- እስከ 100 ዓ.ዓ ድረስ በዚህ መልክ ቀጥለው ጽሁፎቻቸውን በጋራ አድርገዋል። ይህ እስከ መካከለኛው ክፍለ ዘመን የቀጠለ የማሶራቲክ የቅጂ ሰንሰለት ነው።
- ይህ የቅጂ ሰንሰለት ዛሬ ለምናነበው ብሉይ ኪዳን ከፍተኛ አስተዋፅኦ አለው።

□ ከየት እንጀምር

(Where Do We Start?)

1. መረጃዎች በማሰባሰብ፡፡ (Collect)
 - ማሰረጃዎችን በየደረጃቸው ማሰለፍ፡፡
2. ውስጣዊና ውጫዊ መረጃ መመርመር፡፡ (Examine)
 - ማሰረጃዎቹን ማጣራት፡፡
3. አሪጅናል ንባብ የቱ እንደሆነ መለየት፡፡ (Determine)
 - በተጣራው መረጃ መሰረት አሪጅናል ንባብ የቱ እንደሆነ መወሰንና ማረጋገጥ፡፡

☐ መረጃዎች ማሰባሰብ

(Collecting the Evidence)

የመራብት ዘመን - 718 - 741 ዓ.ም

- ሁሉንም ማስረጃ በየፈርጁ ማስቀመጥ ቀዳሚ ስራ ነው።
 - ✓ በዕብራይስጥ ቋንቋ የተፃፉ ቅጂዎችን - አንደኛ ደረጃ መረጃ ናቸው።
 - ✓ በሌሎች ቋንቋዎች የተፃፉ ቅጂዎች - ሁለተኛ ደረጃ መረጃ ናቸው። (ግሪክ፣ ላቲን፣ ሲሪያክ፣ አረማይክ ...)
 - ✓ በዕድሜ ወደ ኋላ የሚሄዱ ቅጂዎች ቀዳሚ ናቸው።
 - ✓ በዕድሜ ወደ ፊት የሆኑ ቅጂዎች ተከታይ ናቸው።

አንደኛ ደረጃ መረጃዎች

በዕብራይስጥ ቋንቋ የተፃፉ ቅጂዎችና ቁርጥራጮች

የጥንት ዘመን ቅጂዎች

- Silver Amulets
- Nash Papyrus
- Dead Sea Scrolls (202 mss)
 - Psalms (36 mss) [Psalms Scroll]
 - Deuteronomy (29 mss)
 - Isaiah (21 mss) [Isaiah Scroll]
 - Habakkuk Commentary
- Tefillin and Mezuzoth Manuscripts
- Masada Manuscripts
- Murabbavat Manuscripts
- Cairo Genizah
- Severus Scroll (R. Meir's Torah)

➤ እስከ 2006 ዓ.ም 3000 ቅጂዎችና ቁርጥራጮች በብራናና በፓፒረስ

የመካከለኛው ዘመን ቅጂዎች

- Codex Cairensis (A.D 895)
- Leningrad (Codex of the Prophets (A.D. 916)
- Aleppo Codex (first half of the tenth century)
- British Museum Codex of the Pentateuch (950)
- Codex Leningradensis B19A (1008)
- Codex Reuchlinianus of the Prophets (1105)
- Erfurt Codices: E1 (fourteenth century); E2 (thirteenth century); E3 (before 1100)
- Hebrew Codices from the Cairo Geniza (sixth to fourteenth centuries)
- First printed Rabbinic Bible (1416-1417)
- Complutensian Polyglot (1522)
- Second printed Rabbinic Bible (1524/1525)
- London Polyglot Bible (1654-1657)
- Variant collections (1720 – 1926)

ሁለተኛ ደረጃ መረጃዎች

በሌሎች ቋንቋዎች የተፃፉ ቅጂዎችና ቁርጥራጮች

- Samaritan Pentateuch
- Greek Versions or Recensions
 - Septuagint LXX
 - Aquila
 - Symmachus
 - Kaige-Theodotion
 - Origin's Hexapla
 - Hesychius
 - Lucian
 - Post-Hexaplaric Revisions
- Aramaic Targums
- Syriac Versions
 - Peshitta
 - Syro-Hexapla
- Latin Versions
 - Old Latin
 - Latin Vulgate
- Coptic Versions
 - Sahidic
 - Akhmimic
 - Bohairic
- Ethiopic Version
- Armenian Version
- Arabic Versions

□ ውስጣዊና ውጭዊ መረጃ መመርመር

(Evaluating Internal and External Evidence)

1. ውስጣዊ መረጃ መመርመር Internal Evidence

- በጽሁፍ ውቅት የሚፈጠሩ የጸሀፊ ስህተቶችን ማጣራት፡፡
- የማዘራተክ ቅጂዎችን ከማዘራተክ ቅጂዎች ጋር በማወዳደር ስህተቶችን ማጣራትና የጎደሉ ቦታዎችን መመላለስ፡፡

2. ውጭዊ መረጃ መመርመር External Evidence

- የማዘራተክ ቅጂዎችን ከሌሎች ዕብራዊ ቅጂዎችና ከሌሎች ቋንቋዎች ጋር በማነፃፀር ልዩነቶች የተፈጠሩበትን ጊዜ፣ ቦታ፣ አውድ፣ ምክንያት፣ ምንጭና ትክክለኛነት መመርመር፡፡

3. የምንጮቹን ጥራት መመርመር Quality of the Sources

- እንደየዕድሜያቸው ለይዘታቸው ብልጫ በመስጠት የማዘራተክ ቅጂ ሰንሰለት ጋር ማነፃፀር፡፡

ውስጣዊ መረጃ መመርመር

- ቅጁን እርስ በእርሱ መመርመር

ውጭዊ መረጃ መመርመር

- በምን ቋንቋ ተፃፈ?
- መቼ ተፃፈ?
- አስተማማኝ ምንጭ ነው ደህፊው?
- ለምን ዓለማዊ የተፃፈ ቅጅ ነው?
- ተወራራሽ ምንጭ ወይስ ተናጠል ምንጭ ነው?
- የት አከባቢ ተፃፈ?
- ከሌሎች ቅጂዎች ጋር ምን ያህል ይወራረሳል?

የብ.ክ ቅጂዎች የጥራት ደረጃ

- I. Masoretic scripts
- II. Silver Amulets
- III. Qumran scripts
- IV. Nash Papyrus, Masada, Murabbavat, Cairo Genizah
- V. Samaritan Pentateuch
- VI. Septuagint LXX
- VII. Aquila
- VIII. Symmachus
- IX. Theodotion
- X. Targums
- XI. Vulgate
- XII. Syriac
- XIII. Old Latin
- XIV. Sahidic
- XV. Bohairic
- XVI. Armenian
- XVII. Georgian
- XVIII. Ethiopic
- XIX. Arabic

□ ኦሪጅናል ንባብ መለየት።

(Determine Original reading)

ምሳሌ

ክራፍቱን ይመልከቱ

- ቅጂዎቻችን ካሰለፍንና የይዘታቸውን ጥራት ካጣራን በኋላ እርስ በእርሳቸው በማመሳከር የምናገኘው ንባብ ተዓማኒ ንባብ እንደሆነ እንበይናለን።

- ✓ በዕድሜ ረዥሙ የንባብ ሰንሰለት ፀሀፊዎቹ ጋር መድረስ የሚችል ተዓማኒ ንባብ ነው።
- ✓ በብዙ ቋንቋዎች ውስጥ የሚደጋገም ንባብ ተዓማኒ ንባብ ነው።
- ✓ የጸሀፍት ማብራሪያ ተደጋጋሚ ድጋፍ ያለው ንባብ ተዓማኒ ንባብ ነው።
- ✓ በዚህ ውስጥ መረጋገጥ ያልቻሉ ጥቂት ክፍሎች ይኖራሉ፤ እነሱ ከአውዳቸው በመነሳት ይሞላሉ።
(Conjectural Emendation)

□ መረጃ አይጣልም!

בראשית GENESIS

Masorah Parva

This part of the masorah often notes orthographic peculiarities and was intended to help scribes ensure textual accuracy. Most note how many times a particular form occurs, or when there is a kethib/qere reading.

How to use it: First, locate the circulus found over or between words in the text and follow it over to the side margin where the notation appears about that word or phrase (if between words).

Masorah Magna

This part of the masorah is used in conjunction with the Masorah parva and generally provides lists of where the particular forms mentioned in the Masorah parva are found.

How to use it: Match the numbers of each note to the small numbers on the side.

1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: 2 וְהָאָרֶץ
הָיְתָה תֹהוֹ וָבֹהוּ וְהָשָׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וַיְרֹחַ אֱלֹהִים מִרְחֶקֶת עַל־פְּנֵי
הַמָּיִם: 3 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר וַיְהי־אֹר: 4 וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת־
הָאֹר כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: 5 וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלַחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיַּעַרְב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם
אֶחָד: 6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רִקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וַיְהי מְבֹדֵל
בֵּין מַיִם לַמָּיִם: 7 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיְבָרֶךְ בֵּין הַמַּיִם אֶשֶׁר
מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֶשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהי־כֵן: 8 וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: 9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד וַתֵּלֶךְ
הַמִּבְּעָה וַיְהי־כֵן: 10 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַמִּבְּעָה אָרֶץ וּלְמִקְנֶה הַמָּיִם
קָרָא יַמִּים וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: 11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ
יִדְשָׂא עֵשָׂב מִזֶּרַע זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֵשָׂה פֶרִי לַמַּיִם אֶשֶׁר זָרַעוּ וְבוֹ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: 12 וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשָׂב מִזֶּרַע זֶרַע לַמִּנְחָה
וַעֲצֵי עֵשָׂה פֶרִי אֶשֶׁר זָרַעוּ וְבוֹ לַמַּיִם וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: 13 וַיְהי־
עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: 14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מְאֹרֶת
בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַיְהי לְאֹחַת וּלְמוֹעֲדִים
וּלְיוֹמִים וּלְלַיְלִוִּם: 15 וַיְהי לַמִּנְחָה בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֹר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהי־כֵן: 16 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַקְּדוֹלִים אֶת־הַמְּאֹר

Cp 1¹ Mm 1. ²Mm 2. ³Mm 3. ⁴Mm 3139. ⁵Mp sub loco. ⁶Mm 4. ⁷Jer 4,23, cf Mp sub loco. ⁸Hi 38,19. ⁹Ch 24,20. ¹⁰Mm 5. ¹¹Mm 6. ¹²Mm 3105. ¹³Hi 28,3. ¹⁴Mm 200. ¹⁵Mm 7. ¹⁶Mm 1431. ¹⁷Mm 2773. ¹⁸Mm 3700. ¹⁹Mm 736. ²⁰Hi 28,3. ²¹Mm 722. ²²Mm 2645. ²³Qoh 6,3.

Cp 1,1 Orig. *Burānū* vel *Burānū* (-ael), Samar *hārānū* || 6^a huc tr 7^a-8^a cf 9, 11, 15, 20, 24, 30 || 7^a-8^a cf 6^a; ins כִּי־טוֹב וַיֹּרָא אֱלֹהִים cf 4, 10, 12, 18, 21, 31 et 8 (8) || 9^a 8 συναγωγῆς — מקנה cf מקנה 10 מקנה חמים || 10 8 + καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ἐπικείμενον τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν καὶ ὤθη ἡ ξηρά — וַיִּקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹמָם וַתֵּלֶךְ הַמִּבְּעָה || 11^a-8^a 8 עֵשָׂב c עֵשָׂב c דָּשָׁא || 12 c pc Mss 12 c 12 || 12^a 8 prb dl cf 12.

Textual Notes: This part of the MT contains textual information from the editors of the BHS to help determine the most accurate reading of the text.

(Do not dispose any evidence!)

- መረጃ በማጣራት ሂደት ያልታመነ ወይም የሚጣረስ መረጃ አይጣልም! በግርጌ ወይም ከጎን ይፃፋል።
- ይህ ስርዓት በቅርብ የተጀመረ ሳይሆን የጥንት ፀሀፍት በሚገለብጧቸው ቅጂዎች መካከል ልዩነት ሲያገኙ የሚከተሉት ህግ ነው። ዛሬም ቀጥሏል።
- ይህ ስርዓት አሪጅናል ንባብ ለመለየት ቢያስቸግርም በዋናው ጽሁፍ ወይም በግርጌ ውስጥ ተቀምጦ እንዲኖር ያደርጋል።
- ይህ የግርጌ መረጃ ወደፊት እንደ ሙት ባህር ጥቅል (1947) ሌላ መረጃ ከተገኘ እጅግ አስፈላጊ መረጃ ሆኖ ያገለግላል።